

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1402

מסכת מנחות פ"ד - צ' ♦ מכשירין ב', ב' - ב', ו'

בס"ד, י"ח ניסן תשפ"ו

השבוע בגליון

- ♦ חלוקת מצות על פי אומדן ולא במשקל
- ♦ מעלת אפיית חלות לכבוד שבת קודש
- ♦ כך תכבד את שולחנך כמזבח

- ♦ באיזה שמן אירע נס פך השמן
- ♦ ההקבלה בין סוג השמן של המנורה לסוג השמן של החנוכיה
- ♦ הדלקת נרות חנוכה בשמן זית שאינו ראוי לאכילה
- ♦ נס פך השמן - בשמן קרוש!
- ♦ כך תחלק את מצות ה"חבורה"
- ♦ מה עדיף, יין משובח לקידוש, או שמן מזוקק לנרות שבת

- ♦ מי עשה נקודות בספרי התורה, ודין ספרי התורה של קהילות יוצאי תימן
- ♦ מצוות הדלקת נרות - יש מצווה כזו?
- ♦ נרות המנורה דלקו משנה לשנה
- ♦ ההבדל בין בעירה להדלקה
- ♦ "אין עניות במקום עשירות" - "התורה חסה על ממונם של ישראל"

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

סיפורו של נהג

הרה"ג ר' א. ל. שליט"א, מרבני בית מדרשנו, חזר לבני ברק משיעורו הקבוע בראשון לציון ובפיו הדברים הבאים.

ביום רביעי אחד, ישבתי בבית הכנסת בשכונת נאות שקמה בראשון לציון, והייתי עד לדו שיח הבא בין שניים ממשותפי שיעורו של הרב אליהו כהן שליט"א, מחבר ספר "אוצרות התורה".

אחד המשתתפים נעדר מן השיעור, זמן רב ככל הנראה, לפי התשואות שבהן התקבל על ידי רעיו לשיעור, וחבירו לספסל התעניין לפשר העדרותו.

- **עסקים**, השיב הלה ביבושת.

- **עסקים?** תמה השואל, בשביל עסקים אתה מפסיד את השיעור הקבוע שלנו, פעם בשבוע? אני לא מבין אותך. באמת.

ראה, אמר בפשטות וטפח על חזהו, אני נהג מונית מאז שהתחלתי להתתף בקביעות בשיעור שלנו, בכל יום רביעי, קיבלתי על עצמי חוק ולא יעבור, שלעולם לא אבטל את הקביעות שלי לתורה בגלל עסקי המונית.

לפני מספר שבועות, הוא נשען אחורנית ועיסה את גבו, קיבלתי הזמנה לבצע נסיעה לבית הנתכיבות בן גוריון. מאתים וארבעים שקל טבין ותקילין. ככה, אמר תוך כדי הכאה באצבע צרדה, מאתים וארבעים שקל על נסיעה אחת. לפתע נזכרתי שבאותה שעה מתקיים השיעור הקבוע שלנו. מיד יצאתי קשר עם

דף פה/ב תקוע אלפא לשמן

באיזה שמן אירע נס פך השמן

"תקוע אלפא לשמן". במשנתנו נאמר, כי ממקום בשם תקוע היו מביאים את השמן לצורכי בית המקדש. עובדה זו משמשת את הראשונים כבסיס לבאר, מדוע השמן שבבית המקדש דלק שמונה ימים בדיוק, הימים שלאחר מכן נקבעו כימי החנוכה. הר"ן (שבת כא/ב) מבאר, כי לא היה שמן טהור כי אם במרחק הליכה של ארבעה ימים, לפיכך היה צורך בשמונה ימים, כדי שיהיה ניתן ללכת לאותו מקום ולחזור ממנו עם שמן. בספר האשכול (הל' חנוכה) ובראשונים נוספים (מאירי שם, אבודרהם ועוד) מובא, כי כאמור במשנה, השמן הובא מתקוע, ותקוע היא בחלקו של אשר שהתברך בשמן.

יש לציין, כי הדבר אינו מוסכם. יש אומרים שתקוע היתה בחלק יהודה או בחלק בנימין וסמוכה היתה לירושלים (על פי המקראות שבדברי הימים ב' פרק י"א. ראה אברבנאל שמואל ב פרק י"ד, וכן משמעות רש"י בפסחים נג/א ד"ה "תקוע" וד"ה "גוש חלב", שרק גוש חלב היתה בחלקו של אשה, ועי' בקובץ "בית אהרן וישראל" ק"ד עמ' פ"ה). לדעות אלו, נזקקו לנס השמן במשך שמונה ימים, כפי שמביא ה"בית יוסף" (סימן תר"ט), שעושי השמן היו טמאי מתים והיה עליהם להטהר במשך שבעה ימים מטומאת המת, וביום נוסף היה צורך כדי לכתוש בו זיתים.

ההקבלה בין סוג השמן של המנורה לסוג השמן של החנוכיה: במאמר הבא נעסוק בנידון מעניין שבו באה לידי ביטוי ההקבלה בין סוג השמן שהשתמשו בו בבית המקדש למצוות הדלקת המנורה, לבין סוג השמן שיש להשתמש בו לקיום מצוות הדלקת נרות החנוכה.

ליזכר הנס ולפרסומו, חכמים תקנו להדליק נרות חנוכה שמונה ימים. מעיקר הדין, כל נר כשר להדלקה, אולם, "מצוה מן המובחר בשמן זית, שבו היה הנס" ("כל בו", הובא ב"דרכי משה" סימן תרע"ג).

הדלקת נרות חנוכה בשמן זית שאינו ראוי לאכילה: הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, שנשאל לגבי שימוש בשמן זית שאינו ראוי לאכילה לקיום מצוות הדלקת נרות החנוכה, הצביע על הלכה זו כמקור לכך, שככל ששמן הזית שבו משתמשים למצוות הדלקת נרות חנוכה דומה לשמן שהשתמשו בו בבית המקדש, יש בכך תוספת הידור (קובץ מבקשי תורה עמ' ל"ב).

הדלקת נרות המנורה בשמן זית קרוש: בשנים האחרונות מוצע למכירה שמן זית "אינסטנט", כאשר השמן הקרוש ובתוכו פתילה מונח בתוך גביע זכוכית, וכל שנותר הוא להדליקו. הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל נשאל (שו"ת "שבט הלוי" ח"ט סימן קמ"ג), אם ראוי לקיים בשמן זית זה

צעילוי נשמת

מרת **ביה מזוז** ע"ה
בת ר' יוסף ושרינה ז"ל
נלב"ע כ' בניסן תשס"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י לדיה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **יהודה לייב (אריה) קלמן** ז"ל
ב"ר מאיר צבי ז"ל
נלב"ע כ"ב בניסן תשע"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י בתו וחתנו
יוסף (רמי) זוגל מלכה קליין שיחיו בני ברק

צעילוי נשמת

מרת **אביבה מובשובסקי** ע"ה
ב"ר שמואל וחנה אלקה ע"ה
נלב"ע י"ט בניסן תשע"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **צפורה רנה נדל** ע"ה ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע כ' בניסן תשס"ח **תנצב"ה**
הונצחה ע"י ידידינו בני המשפחה שיחיו

את מצוות הדלקת נרות חנוכה, והאם בבית המקדש היה ניתן לקיים בשמן זה את מצוות הדלקת המנורה. אמנם, הסוגיות שבהן אנו עוסקים בימים אלו, גדושות בדיני השמן ובהלכותיו, אך לא נזכר בהן דבר וחצי דבר לגבי שמן קרוש.

הגר"ש וזנר זצ"ל השיב, כי אמנם שמן קרוש אינו כשר למצוות הדלקת המנורה בבית המקדש, שכן מבואר ברמב"ם (הל' תומאת אוכלין פ"א הל' י"ט), כי שמן קרוש מאבד את שמו כ"משקה", אך אינו מקבל שם "אוכל" עם קרישתו, אלא אינו לא אוכל ולא משקה. מאחר שכלי המקדש המיועדים להכיל דברים לחים, אינם מקדשים אלא את הלח בלבד (זבחים צ"ח/א), אין אפשרות לקדש את השמן כראוי למצוותו.

שמן קרוש כשר להדלקת נרות חנוכה: למרות זאת, כותב בעל "שבט הלוי", אין בכך כדי לפסול את השמן הקרוש לקיום מצוות הדלקת נרות חנוכה, שכן, אין לעשות הקבלה בין השמן הראוי למנורה לבין השמן הראוי לקיום מצוות נרות חנוכה, לכל פרט ודקדוק.

נס פך השמן - בשמן קרוש! מעניין ביותר, כי יש ראשונים הסוברים, ששמן קרוש נחשב אוכל (עיין ראב"ד בהשגות שם ובתוס' פסחים י"ב ד"ה "אפילו"), ויש שכתבו, כי לפי שיטתם, פך השמן שבו נעשה הנס, הכיל שמן קרוש! בעל "תשובה מאהבה" (שו"ת ח"ב סימן רפ"ה) מספר, כי נשאל בילדותו על ידי "מהר"ל קסוויץ אב"ד קהילתנו", הרי יש דעות שבבית המקדש אין תומאה למשקין (עיין פסחים ט"ז/א מחלוקת רב ושמואל), ואם כן כיצד היוונים "טמאו כל השמנים"? הוא יישב זאת בכך, שייטכן שהשמן היה מאופסן בכדים בהיותו קרוש, ובתור אוכל הוא ראוי לקבל תומאה (ועיין שם שכתב שאפשר ליישב באופנים אחרים ועיין "קהילות יעקב" ח"ה סימן י"ט, וע"ע בפסקי תשובות, סימן תרע"ג הערה 32).

ייחודים וכוונות: עסקנו בקיום מצוות הדלקת נרות חנוכה בשמן קרוש. היו שציינו, כי יש מספרי הסוד והקבלה המביאים כוונות וייחודים שיש לכוון בעת יציקת השמן לנר ובשעת נתינת הפתילה בשמן, פעולות שאינן קיימות בשמן מוצק. למרות שאנו לא מכוונים כוונות אלו, למיעוט השגותנו, מכל מקום ניתן ללמוד מכך, שיש עניינים גבוהים בפעולות אלו ויתכן שעל פי מנהגי חסידות ראוי שלא להפסידן על ידי שימוש בשמן הקרוש (קובץ בית אהרן וישראל עד עמ' קמ"ג-ד). כמובן שאין בכך כדי לערער את פסק ההלכה הנזכר, כי נרות השמן הקרוש כשרים להדלקה.

דף פז/ב

כך תחלק את מצות "חבורה"

הגאון רבי יוסף חיים מבגדאד זצ"ל, קיבץ בספרו "תורה לשמה" שאלות רבות מחיי היום יום, אשר ככל הנראה הצטברו על שולחנו במשך השנים. השאלות המוצגות בספרו מגוונות מאד, ואת עינינו צדו שלש שאלות נפרדות, אשר את התשובות להן הסיק הגאון מגמרתנו, כלהלן.

מה עדיף, יין משובח לקידוש, או שמן מזוקק לנרות שבת: יהודי דל אמצעים העלה שאלה מעניינת בפני בעל "תורה לשמה" (שו"ת סימן פ"ט). יש לו די ממון לרכוש יין לקידוש ושמן להדלקת נרות שבת קודש, אך כספו אינו רב די הצורך כדי לקנות יין משובח ושמן מהודר גם יחד. הירכוש יין משובח ושמן פשוט, או יין פשוט ושמן מהודר.

עליך להעדיף את היין המשובח, השיבו רבי יוסף חיים. שהנה, במשנתנו נאמר, כי הדין היה נותן שיש להקריב את המנחות בשמן זית זך, שכן, אם במנורה יש להשתמש בשמן זית זך, ודאי שיש לעשות כן במנחות המיועדות לאכילה, אלא שפסוק מפורש מלמדנו כי יש להשתמש בשמן זית זך למנורה בלבד ולא לדבר אחר בלתי. הרי לנו, כי איכות החומר יש לה עניין רב וחשיבות יתירה בדברי מאכל, ולפיכך ירכוש את היין המשובח ואת השמן הפשוט [ועיין שם שכתב טעם נוסף].

חלוקת מצות על פי אומדן ולא במשקל: ומכאן, להלכה מעניינת ביותר, שכתב רבי יוסף חיים (סימן קל"ז). האופים מצות בעצמם, מחלקים לאחר מכן את המצות בין המשתתפים ב"חבורה". ראוי ונכון, הורה רבי יוסף חיים, שיחלקו את המצות לפי אומדן, ולא על פי משקל מדוייק, שכן, בגמרתנו מבואר, כי את מנחת החביתין של הכהן הגדול, חילקו לשנים עשר חלקים שווים, והגמרא מציינת, כי חילקה על פי אומדן הדעת ולא על פי משקל, משום שחלוקת לחם על ידי משקל מוזכרת בתורה כקללה לימים קשים, כאשר מחוסר מזון ומרוב רעב (ויקרא כו/כ), "והשיבו לחמכם במשקל". כמו כן יש לנהוג במצות בכבוד משום כבוד המצווה.

מעלת אפיית חלות לכבוד שבת קודש: בהקשר לכך הוא מוסיף הערה חשובה: "ומכאן אתה למד דאותם בעלי בתים שיש לאל ידם לעשות עיסה בביתם ולאפות אותה ללחמי שבת ועם כל זה מחמת עצלותם אינם עושים כן, אלא קונים לחם אפוי מן השוק מנחתום ישראל, הנה מלבד שבזה מפסידים מצות [הפרשת] חלה היקרה שאין מקיימים הם בעצמם המצווה, אלא גם יש להם גרעון זה שיביאו לחמם במשקל כי הנחתום שוקל ונותן להם מה שאין כן אותם שטורחים לכבוד שבת ועושים עיסה בביתם, הם מרוויחים מצות חלה שמקיימת האשה בעלת הבית היא בעצמה וגם יהיה הלחם בנקיות יותר... וגם עוד דפלטי מהך דמשקל ועליהם תבוא ברכת טוב כמ"ש להניח ברכה אל ביתך".

יהודי שנדר כי לא יאכל "בעל מום": נסיים בשאלה נוספת שהופנתה לבעל "תורה לשמה" (סימן רל"א), על ידי יהודי שהתרגש למשמע דברי חז"ל ששולחנו של אדם מכפר עליו כמזבח, ומיד קפץ ונשבע כי "בעל מום" לא יעלה על שולחנו. ליהודי זה היה ברור, כי עליו להמנע מאכילת בהמה בעלת

חבר לעבודה, ומסרתי לו את הנסיעה. שיהיה לו לבריאות. אני לא מוותר על השיעור.

שמע: למחרת בבוקר עלה תייר על המונית שלי. בקושי הבנתי אותו. הוא ידע עברית כמו שאני יודע אנגלית. הוא חזר על אותו משפט כל הזמן, עד שקלטתי שהוא מבקש להגיע למגדלי עזריאלי. הגענו. הוא שלף את הארנק שלו והראה לי שיש לו דולרים בלבד. התחלתי לסמן לו בידיים כמה דולרים מגיעים לי, והוא ואן, טו, טו, סרי, התווכח על כל סנט. הוצאתי עיתון, ניסיתי להראות לו את שערו היציג של הדולר באותו יום, ולחשב איתו יחד את הסכום המגיע לי על פי הנקוב במונה, והוא בשלו: וואן, טו, סרי וואן. נכנעתי. שיתן כמה שיתן, רק שניח לי עם הואן טו שלו.

אתה: הוא יצא מהמונית, התחלתי להשתלב בתנועה ולפתע הבחנתי בשטר מקומט על המושב שלידי. היה זה שטר של חמישים דולרים!

מיד: החלפתי הילוך, נסעתי רוורס כדי לאתר אותו, אבל הוא כבר נעלם.

שאלתי: את הרב שלי, והוא אמר לי שאני יכול לקחת את השטר לעצמי, כי כסף שאבד ואין עליו סימנים, בעליו מתייאשים ממנו וכל המוצאו ראוי לקחת אותו. אתה זוכר, זה מה שלמדנו בבבא מציעא.

אתה: מבין? אמר וטפח בחזקה על כתפו של רעהו, עסקים, אה? אנחנו עושים עסקים? הקב"ה הוא עושה הכל. תעשה חשבון, אתה איש עסקים - לא הפסדתי כלום.

הוא: אמר את דבריו בתמימות ובפשטות כנים, עד שאי אפשר היה להבין, כיצד אפשר לנהוג אחרת, תרתי משמע.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או עובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף פה/א למתא ירקא ירקא שקול **להיכן להעביר את הישיבה?**

בספר מעשה איש (ה' - כ"ז) מסופר, כי הגאון רבי הלל ויטקינד התייצב לפני החזון איש זצ"ל ושאלו: ישיבת, ישיבת "בית הלל", נמצאת כעת בבל אביב. ההצלה אינה מאירה לה פנים שם. האם להעבירה לבני ברק. ומדוע לא? מפני שיש בה כבר מוסדות תורה וישיבות רבות. אדרבה, ענה החזון איש, הלא "למתא ירקא ירקא שקול..." - "לעיר שגדל שם ירק הרבה הבא ירק שלך למכור לפי שמתקבצין שם הכל לקנות" (רש"י).

דף פו/א זך כתית למאור ואין זך כתית למנחות

ענוה - בזהירות

חז"ל דרשו כי יש צורך בשמן "כתית" למאור דוקא, אך אין צורך ב"כתית" למנחות. המליץ על כך הרבי מאלכסנדר זיע"א: **כתית:** מידת הענוה, שאדם מגיע אליה על ידי שכונת את מידותיו, נפלאה היא. **למאור:** היא מאירה את העולם. ברם, יש לזכור, כי "כתית" למאור ואין זך כתית למנחות" - בל תביא הענוה את האדם לידי **מנוחה** מתוך עצבות ויאושו... ("האוצר היהודי").

דף פו/א זך כתית למאור ואין זך כתית למנחות

תורה - בטרה

מדוע רק למאור יש צורך בשמן זית כתית ובמנחות אין צורך להשתמש בכתיית?

פירש "אבני נזר" זצ"ל:

מנחה באה לכפר על החוטא, אשר אינו "זך כתית" - אינו נקי לגמרי. אולם, המנורה מסמלת את אור

התורה. שם יש צורך ב"זך כתיב", נקי לחלוטין מכל רבב וכתם...

דף פ/ב חלוני שקופים אטומים

גדולים מבחוץ ועונים מבפנים

בגמרתנו מבואר, שהחלונות שבבית המקדש היו "שקופין מבפנים ואטומים מבחוץ" - "שהמשקופין של חלונות, היינו צר שבחלון היו מבפנים והרוחב שבחלון מוחזר כלפי חוץ להוציא אורה לעולם" (רש"י).

החלונות הללו, אמר הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל, מסמלים את חכמי ישראל, אשר המה כחלונות בהכניסם את אור היום לבית ישראל. הרי הם כבדולח הטהור, המבטיח מול השמש ומאיר את כל העולם. אך מבפנים עליהם להיות אטומים, ענוי ארץ וצנועי לכת, רועדים מהדר גאון ה' (ספר היובל, עמ' ק"ב).

דף פ/ב שהשכינה שורה בישראל

השכינה וגלות השכינה

מהי 'שכינה' ומהי 'גלות השכינה'? נשאל ה"נודע ביהודה" (שו"ת מהדורה תנינא או"ח סי' ק"ז). בתשובתו יש כדי לעורר את הלב על ההפסד הנורא שעם ישראל נוחל בכל רגע של גלות.

"בזמן שישראל עושים רצונו אז עיקר השגחתו בישראל ולהם משפיע כל שפע טוב אלא שמחמת ריבוי הטובה מגיע גם כן למקומות אחרים. והדבר מפורש בפסוק בפרשת בחקותי "ופנית אליכם", ופירש רש"י "אפנה מכל עסקי לשלם שכרם" וכן בפרשת עקב "ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה" ופירש רש"י "להלא כל הארצות הוא דורש" וכו' אלא כביכול אינו דורש אלא אותה ועל ידי אותה דרישה שדורש אותה דורש כל הארצות. ששם הוא מקום התמדת ההשגחה ע"ש ברש"י. וזהו הפירוש שהשכינה שורה בישראל שההשגחה שקרויה שכינה הוא רק בישראל. וכל זה כשישראל עושים רצונו, אבל בהתגברות חטאינו ופשעינו גלינו מארצנו ששם הוא מקום התמדת ההשגחה וגלינו לארצות העמים, ואז נהפוך הוא, שכל השפע הטוב יורד לאומות העולם ומן התמצית אנו מקבלים מאותה האומה כדי חיותנו בצמצום.

מום, אך הוא הסתפק מה בדבר תרגולים, האם עליו להמנע מאכילת תרגולים בעלי מום, או שמא מאחר שאלו אינם קרבים כלל על גבי המזבח, אף אם פגומים הם, אין הם מכונים "בעלי מום".

כך תכבד את שולחןך כמזבח: הגאון רבי יוסף חיים השיב לו, כי עליו להחמיר ולא להעלות על שולחנו גם תרגולים בעלי מום, ובד בבד גם הזכיר לו, כי עליו לדעת ששבועתו אינה כוללת בעלי חיים בלבד, שכן, אין הדבר ברור כלל ועיקר, ש"בעל מום" הוא שם הראוי לבהמה בלבד, שהרי, בזאת הסתפק רבא בסוגייתנו, אם המקדיש חיטים פגומות למזבח, נחשב כמקדיש בעל מום ויש להלקותו. מאחר שספק זה לא הוכרע, יש להחמיר ולכנות "בעל מום" גם מאכל פגום. הוא מסיים את דבריו, כי ראוי שיפנה למורה הוראה אשר יתיר את שבועתו, ויטיב לעשות אם יכבד את שולחנו כמזבח באמירת דברי תורה "וישב בכבוד, ויזהר מדברי שחוק וקלות ראש ויזהר במאכלו שיהיה נקי מכל נדנדוד איסור, ויזהר בברכותיו שיהיו בכוונה ויזהר להביא על שולחנו אורחים יראי שמים ויתן משולחנו לעניים ובדברים אלו יתקדש שלחנו לכפר עליו דוגמת המזבח".

דף פ/ב ורבנן נפקא להו מנקודו... למה נקוד וי"ו שבאמצע

מי עשה נקודות בספרי התורה, ודין ספרי התורה של קהילות יוצאי תימן

בגמרתנו אנו למדים על דרשת חז"ל מן הניקוד שיש בתורה על המילה "עשרון". בעשרה מקומות בתורה ניתן למצוא ניקוד, והם נמנים בפירוט במסכת אבות דרבי נתן (פרק ל"ד), תוך ציון הדרשות שנלמדות מכל מקום שנוקד.

במסכת אבות דר' נתן (שם עיין "פסקי תוספות" בסוגייתנו, מובא בט"ז יו"ד סימן רע"ד ס"ק ז') נאמר, כי נקודות אלו נכתבו בספר התורה על ידי עזרא הסופר. להלכה פוסקים הרמב"ם (הל' תפילין ומזוזה וספר תורה פ"ז הל' ח') והרמ"א (יו"ד סימן רע"ה סעיף ו'), כי בין הדברים שיש להקפיד עליהם בכתיבת ספר התורה, נכללות גם הנקודות אשר הועתקו איש מפי איש. אמנם, ה"ט"ז (סימן רע"ד שם) כותב, כי אם הסופר לא הוסיף את הנקודות הללו, ספר התורה כשר, שהרי הן נתקנו על ידי עזרא הסופר וכשרות ספר התורה אינה תלויה בהן [מעניין לציין, כי הרמ"ע מפאנו שו"ת סימן ל"ח כתב, כי הוא חושש לטעויות שעלולות להשתרש בספרי התורה עקב נקודות אלו, כאשר ברבות השנים יהיו שיטעו כי נקודות אלו הן האות "יוד" ויכתבו אות זו במקום הניקוד ונמצא ספר התורה פסול. בעקבות חששותיו הוא אומר "לשבח את הספרדים שלא נהגו בנקוד". מדבריו משמע שיש שנמנעים לכתחילה לנקד, וצריך עיון].

כיצד הותר להוסיף נקודות בספר התורה? מאחר שאנו יודעים כי אין מוסיפים, אף לא תג זעיר, על צורת ספר התורה כפי שנמסרה לנו על ידי משה רבינו מאת הקב"ה, מתעורר הצורך להבין, כיצד עזרא הסופר הוסיף מעצמו ניקוד לספר התורה. במיוחד מתעצמת אי ההבנה, נוכח המובא ב"פסקי תוספות" (שם): "כשכתב עזרא התורה עשה נקודות ואמר, אם יאמר משה למה נקדת יאמר הלא לא מחקתי". מה פשר התשובה העלומה "לא מחקתי". וכי אם יבוא משה רבינו ויטען על עזרא הסופר מניין נטל רשות להוסיף על דברי התורה, התשובה "לא מחקתי" תספק אותו?

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ג סימן קי"ז) מבאר, כי עזרא הסופר היה ראוי שהתורה תינתן על ידו אלמלא קדמו משה (סנהדרין כא/א), ולפיכך היה רשאי להוסיף נקודות בספר התורה, כדי לרמז על הלכות שנמסרו בקבלה ולדעתו, היה מן הראוי שימצא להן רמז בתורה הקדושה על ידי הניקוד. ברם, אמר עזרא הסופר, אם יבוא משה רבינו ויטען כנגדי, הלא אף אני הייתי רשאי לנקד ולא עשיתי כן, משום שרצון הקב"ה שהדרשות אשר אתה מבקש שילמדון מנקודות אלו, יישארו בגדר תורה שבעל פה ולא יהיו מפורשות, אשיב לו כי ניקוד זה לא עשיתי אלא על תנאי - אם הניקוד על דעתו, מוטב, ואם לאו, אין להתייחס לניקוד זה כמי שבא לצמצם את משמעות הכתוב, כתפקידו של הניקוד, אלא יש להתייחס אליהן כנקודות סתמיות שאינן מפרשות את המילים שמעליהן או מתחתיהן. זאת, מאחר שהנקודות אינן מעורבות בתוך המילים אלא הן תלויות ועומדות בין השיטין ואין הדבר ברור באופן מובהק שהן חלק מספר התורה.

חקיקת סימנים בעט ברזל בין שורות ספר התורה: הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, משתמש בסברה זו כדי להכריע במחלוקת שהתעוררה אודות ספרי תורה של קהילות יוצאי תימן, שנחקקו בהם סימנים מיוחדים בעט ברזל ללא דיו בין השורות, כדי להקל את הקריאה על הקוראים בספר התורה, וליידע אותם היכן מסתיימים הפסוקים.

היו מן הפוסקים שפסלו ספרי תורה אלו, שהרי ה"שולחן ערוך" (יו"ד סימן רע"ד סעיף ז') פוסק: "ספר המנוקד פסול... וכן ספר שיש בו פיסוק פסוקים, פסול", היינו: אם סימנו בדיו היכן מסתיים הפסוק - ספר התורה פסול, משום שאין לשנות את ספר התורה מצורתו כפי שניתן לנו בסיני על ידי משה רבינו ("בית יוסף" בשם תשובת הרמב"ן).

סימנים שאינם מובנים ללא הסבר, אינם סימנים: ברם, הגר"מ פיינשטיין זצ"ל טען, כי הסימנים שבספרי התורה של קהילות יוצאי תימן אינם פוסלים את ספרי התורה, שכן, הסימנים לא נעשו בדיו, וכמו כן הם נעשו בין השורות בלבד. מאחר שזו אינה הצורה הרגילה לניקוד אותיות, אין לראות בכך כתוספת בכתיבת ספר התורה, מפני שללא הסבר מדוייק, איש לא יידע ולא יבין את פשרם של הסימנים המיוחדים שנעשו עבור הקוראים בספר התורה, וכנאמר לגבי עזרא הסופר, שסימנים שייעודם ותוכנם אינו ברור מתוכם אלא על ידי הסבר בעל פה, אינם נחשבים כבעלי תוכן עצמי וממילא, אינם פוסלים את ספר התורה.

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

... ובדואי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
 מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ה קנייבסקי זצוק"ל הגר"ג אולשטיין שליט"א

להתנסות חינם התקשר עכשיו: 3764-*

לעילוי נשמת
 מרת **ריזל קוט** ע"ה
 בת הר"ר פנחס וצ'ל ז"ל נלב"ע כ"א בניסן תשנ"ה
תנצב"ה
 הונצחה ע"י בניה הר"ר **פנחס צבי קוט** - פ"ת
 והר"ר **יוסף מרדכי קוט** - מלבורן אוסטרליה

דף פט/א תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר

מצוות הדלקת נרות - יש מצווה כזו?

האם יש בכלל מצווה להדליק נרות במנורה שבבית המקדש? השאלה מקוממת מאוד. הכל מכירים את הפסוק המובא בסוגייתנו (ויקרא כד/א) "יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר", וכפי שכתב הרמב"ם (במניין המצוות שבראש הל' תמידין ומוספין): "להדליק נרות בכל יום". ברם, מעיון בשיטות הפוסקים מתברר, כי הדברים אינם פשוטים כלל ועיקר, כפי שיבואר להלן.

נרות המנורה דלקו משנה לשנה: במדרש תנחומא (סוף פרשת ויצא מובא, כי רבי חנינא סגן הכהנים אמר: "אני הייתי שמש בבית המקדש, ומעשה ניסים היה במנורה - משהיו מדליקים אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת!")

אם הדליקו את המנורה פעם בשנה בלבד, כיצד קיימו מידי יום את מצוות ההדלקה? או במילים אחרות, מהי מצוות ההדלקה?

קיום מצוות הדלקה על ידי הוספת השמן: שאלה זו הציג הגר"ח מברסק זצ"ל לפני האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, אשר השיב בגאונות: בגמרא (ביצה כב/א) נאמר, "הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר". כלומר, המוסיף שמן לצלוחית שמן שבתוכה בוערת פתילה, נחשב כמבעיר אש, ובשבת הדבר אסור. מעתה, יתכן שמדי יום הוסיפו טיפת שמן לנרות הדולקים במנורה ועל ידי כך התקיימה מצוות ההדלקה ("מראי קדש" חנוכה סימן ז).

אולם, רבה של ירושלים, הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, תמה על כך. שהנה, אדם שהדליק את נרות החנוכה בעוד שלא היה בהם די שמן כדי שידלקו בשיעור הזמן הדרוש - חייב לכבותם, ולהוסיף להם שמן בשיעור הנדרש ולהדליקם מחדש (רא"ש שבת פ"ב סימן ז, והובא ב"שולחן ערוך" סימן תרע"ה סעיף ב). לכאורה, מדוע אין די בכך שיוסיף שמן לצלוחית שבה נתונה הפתילה הבווערת? מוכח, איפוא, כי הוספת שמן לנר דולק, אינה נחשבת כהדלקה.

הגר"י כהן זצ"ל ("מקראי קודש" סימן ח' בהררי קודש) נדרש לנושא, והוא מסדר את ההלכות הללו על מקומן, כלהלן.

ההבדל בין בעירה להדלקה: ראשית, הוא מציין את דבריו של הגאון ר' שרגא פייבל פרנק זצ"ל המבאר, כי ההלכה הקובעת שהמוסיף בשבת שמן לנר דולק נחשב מבעיר, מקורה בכך שמלאכת מבעיר בשבת עניינה השריפה והבעירה המתבצעות בפועל, ולפיכך, יפה הוספת שמן לנר כהבערה. מעתה, גם לגבי מצוות, אם המצווה היא שתהא אש דולקת, אכן די בהוספת שמן לנר דולק, שעל ידי כך מתקיימת המצווה. ברם, כאשר המצווה היא להדליק אש, מובן מאליו כי הוספת שמן אינה נחשבת כהדלקה ומכאן לחילוק שבין מצוות הדלקת נרות המנורה להדלקת נרות חנוכה. במצוות הדלקת המנורה, אהרן ובניו נצטוו לפעול ולעשות כדי שהמנורה תדלק, וכפי שעולה מדברי הרמב"ם (הל' תמידין ומוספים פ"ג הל' י"ב): "והדלקת הנרות היא הטבתם ונר שמצאו שלא כבה מתקנו". משמע, כי אין מצווה בעצם מעשה ההדלקה, אלא מצווה על הכהן לפעול שהנר ידלק, אם על ידי הדלקת נר שכבה ואם על ידי תיקון הפתילה והוספת שמן לנר שלא כבה. לפיכך, במנורת המקדש, הוספת שמן לנר דולק היא מעשה מצווה. לעומת זאת, במצוות הדלקת נרות חנוכה, נצטוונו להדליק את הנרות, וברור, כי הוספת שמן לנר דולק, אינה נחשבת כמעשה הדלקה (עיין שם שביאר עפ"י דברי הגר"ח זצ"ל מברסק בהל' ביאת מקדש פ"ט, וע"ע צנפת פענח הל' מתנות עניים פ"ב הל' ח' ושו"ת "אבני נזר" אור"ח סימן תקי"ג אות ד').

מעניין לציין, כי לדעה זו, שאין מצווה במעשה ההדלקה עצמו, נמצא ביטוי עז בתרגום ירושלמי, המתרגם כל מקום בתורה שבו מוזכר עניין העלאת הנרות: "לסדר".

ראוי להדגיש, כי לדעת שאר ראשונים, מצוות המנורה היא להדליקה בכל יום (עיין בחידושי מרן ר"ז הלוי על הרמב"ם הל' תמידין ומוספין, וע"ע בשו"ת "בניין שלמה" סימן נ"ב ועיין אנציקלופדיה תלמודית ערך הדלקת הנרות).

דף פט/א ושיערו חכמים חצי לוג

"אין עניות במקום עשירות" - "התורה חסה על ממונם של ישראל"

במשנתנו (פח/א) מבוואר, כי החכמות הראויה להדלקת נרות המנורה בבית המקדש, היא שלושה לוגים וחצי הלוג שמן, שכן, אמרה תורה (שמות כז/כא) "מערב עד בוקר", וחז"ל דרשו מכך, שיש להדליק את המנורה עם כמות שמן הראויה לדלוק מערב עד בוקר - חצי לוג לכל נר. אלא, שמחלוקת מעניינת יש בסוגייתנו, כיצד התבצעה הבדיקה שבאמצעותה אמדו את כמות השמן הנדרשת לבעירת נרות המנורה מערב עד בוקר. יש אומרים, כי הדליקו נר עם כמות שמן קטנה, ומשנוכחו לדעת כי אין די בכמות זו, הוסיפו קמעא בלילה הבא, וכן הלאה, עד שהוברר כי חצי לוג היא המידה הנדרשת. ויש אומרים, כי הדליקו נר עם כמות שמן גדולה ומשנוכחו לדעת כי שיעור השמן עודף על הנדרש, הפחיתו קמעא בלילה הבא, וכן הלאה, עד אשר המידה התייצבה על חצי לוג שמן.

הגמרא מנמקת, שהסוברים כי לצורך הבדיקה השתמשו בכמויות שמן עודפות, מתבססים על הכלל הידוע ש"אין עניות במקום עשירות", היינו: בבית המקדש אין נוהגים בצמצום (רש"י שבת קב/ב), שהרי הוא מקום משכנו של מי שאמר והיה העולם והכל שלו וממנו. ואילו החולקים עליהם וסוברים כי השתמשו בכמויות שמן מצומצמות ומופחתות מסתמכים על כלל ידוע לא פחות: "התורה חסה על ממונם של ישראל" **התמיהה המתבקשת מאליה היא**, כיצד שני הכללים הללו יכולים לדור בכפיפה אחת, והאם החולקים בגמרתנו נחלקו בדבר תקפם של כללים אלו? - דבר שאינו מסתבר, נוכח השימוש הרב שנעשה בשני הכללים במסכתות שונות במקרים שונים.

הספרים העוסקים בכללי הש"ס מצטטים את דברי רבינו משה בן חביב, בעל "שמות בארץ" (בספרו יום תרועה כ"ה), האומר, כי פעמים שחכמים נטו לכאן ופעמים נטו לכאן, והכל תלוי בשיקול דעתם של החכמים (הובא ביד מלאכי, ובחיד"א בעין זוכר מערכת ה' אות כ"א, שדי חמד חלק א' עמ' 44). ברם, החיד"א (שם) וה"באר שבע" (תמיד דף ל"ג ד"ה נטל) מעירים, כי אין בכך כדי ליישב את סוגייתנו, בה אנו לומדים כי באותו עניין היו שנטו לכלל "אין עניות" והיו שהעדיפו את הכלל "התורה חסה על ממונם של ישראל".

הגאון ר' אלעזר פלקלס זצ"ל, תלמידו המובהק של בעל ה"נודע ביהודה" וממלא מקומו ברבנות, עוסק בהרחבה בשני כללים אלו (שו"ת "תשובה מאהבה" ח"א סימן ד'), ומשהגיע לסוגייתנו נאלץ לפרש, כי שני הצדדים למחלוקת טענו כי דווקא אחד הכללים הוא התואם למקרה זה. האחד סבר כי במקרה זה "אין עניות במקום עשירות", והשני סבר כי "התורה חסה על ממונם של ישראל".

האם אכן הם נחלקו במחלוקת כה קיצונית, עד שלגבי אותו מקרה לא הסכימו בדעתם איזה כלל יש להחיל עליו?

ה"נודע ביהודה" (תנינא, קונטרס אחרון סימן ז) כתב לתלמידו, כי שני הכללים הללו נאמרו למקרים שונים. כך למשל, הכלל "התורה חסה על ממונם של ישראל" מתייחס להוצאות המוטלות על כתפי היחיד, אך בכלי שרת של בית המקדש ובממון גבוה, נאמר הכלל "אין עניות במקום עשירות".

באיזה שמן התבצעה הבדיקה: לא זו בלבד, הוא מוסיף, אלא שלא נאמר הכלל "אין עניות במקום עשירות", אלא בממון של הקדש, אך בממון חולין - "התורה חסה על ממונם של ישראל", גם אם משתמשים בו לצורכי בית המקדש. מעתה, יתכן לפרש [על פי תוס'], ששני הצדדים בסוגייתנו אינם חולקים במהותם של שני הכללים, אלא בצורת הבדיקה של נרות המנורה! היו שסברו, כי הבדיקה התבצעה בשמן של הקדש, ולפיכך הסיקו כי היא התנהלה בנדיבות כיאה למקום המקדש - "אין עניות במקום עשירות". אך החולקים עליהם הניחו, כי הבדיקה נעשתה בשמן של חולין, ואזי תקף הכלל הקובע ש"התורה חסה על ממונם של ישראל" [אמנם ברש"י מבוואר להדיא, שלכו"ע הבדיקה נעשתה במנורת המקדש].

פירוש זה כתב גם בעל ה"קרבן אורה", אך ה"חזון איש" זצ"ל הקשה (מנחות סימן ל' ס"ק ז), כי אם אכן הבדיקה נעשתה בשמן של חולין, לא היה כל חיסכון בבדיקה באופן זה, שכן, גם אם היה נותר שמן מיותר, היה אפשר להשתמש בו, שהרי הוא לא הפך לשמן של הקדש, ועדיין אין זה מובן מדוע היה צורך לבצע את הבדיקה באופן מדוד, מתוך דאגה שלא יותר שמן מיותר.